

מבט על, גיליון 301, 5 בדצמבר 2011

סוגיית התיאום האסטרטגי הישראלי-אמריקני במקרה של פעולה ישראלית נגד איראן

זכי שלום

תמונת מצב

בנאום שנשא בכנס סבאן ב-2 בדצמבר הדגיש שר ההגנה של ארצות הברית, לאון פאנטה את הצורך של ישראל לפעול ביחד עם ארצות הברית לסיכול האיום הכרוך בהמשך פיתוח פרויקט הגרעין האיראני. דבריו אלה של שר ההגנה באו על רקע חששות הולכים וגוברים בממשל האמריקני כי ישראל תפעל נגד איראן באורח עצמאי כדי לסכל את פעילותה הגרעינית. הרמטכ"ל של צבא ארצות הברית, מרטין דמפסי, נתן לכך ביטוי בולט בדבריו לפני כשבוע, באומרו כי הוא "אינו יודע אם ישראל תעדכן ותתריע בזמן באשר להחלטתה לנקוט בפעולה צבאית נגד איראן".

תמונת המצב בהקשר לאיראן הולכת ומתבהרת. הגם שעדיין רב בה הנסתר, היא מקרבת אותנו בצעדים מהירים ל"רגע האמת". במוקד תמונת מצב זו ניצבת העובדה שאיראן ממשיכה לפעול במרץ להשגת יכולת גרעינית צבאית. לעיני כל מסתבר אפוא כי הצעדים שנקטו במהלך השנים האחרונות מדינות המערב בכלל, וארצות הברית בפרט, ואשר נועדו להניא את איראן מהמשך פיתוח פרויקט הגרעין שלה לא צלחו. הדו"ח האחרון של הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה גרעינית נתן ביטוי חד משמעי לתקפותה של תמונת מצב זו.

ארצות הברית מודעת היטב לתמונת מצב זו. ניתן להניח שהיא מבינה היטב שהמשך הפעילות נגד איראן **ברמתה הנוכחית** לא תמנע ממנה את המשך פיתוח היכולת הגרעינית שלה. ברמה ההצהרתית ממשל הנשיא אובמה, כמו קודמיו, מבהיר באורח נחרץ למדי כי לא יוכל להשלים עם איראן גרעינית, וכי כל האופציות, כולל האופציה הצבאית, נמצאות על השולחן. בפועל, ככל שניתן להתרשם, הולך ומתחוויר כי לממשל האמריקני אין ככל הנראה כוונה של ממש להשתמש באופציה צבאית גלויה לצורך חיסול האופציה הגרעינית של איראן. אם תימשך, כפי שניתן להניח, מגמה זו של ממשל הנשיא אובמה משמעותה המעשית היא כי ארצות הברית "תעדיף" להשלים עם איראן גרעינית מאשר להסתכן בפעולה צבאית נגדה.

נקודת המבט של ישראל

תמונת מצב זו עשויה להעמיד את מדינת ישראל בפני דילמה גורלית בחודשים הקרובים: האם להשלים הלכה למעשה עם האפשרות שאיראן תהפוך למדינה בעלת יכולת גרעינית, או לנסות לסכל אופציה זו באמצעות פעולה צבאית שלה בלבד. כזכור, על פי עדותו של שר הביטחון, ברק, נותרה כשנה לערך לסיכול הפרויקט הגרעיני של איראן.

אם וכאשר תחליט מדינת ישראל לפעול בגפה, בדרך צבאית, נגד איראן תעמוד בפניה דילמה ראשונית קשה; דהיינו, האם עליה "לתאם" את עמדותיה עם הממשל האמריקני קודם לפעולה? בפועל השאלה הקונקרטית היא האם תצטרך ישראל לבקש "אור ירוק" מצד ממשל הנשיא אובמה לפעולה צבאית נגד איראן. סוגיה זו תידון להלן רק בהקשר המדיני, כאשר הנחת היסוד היא, שברמה המבצעית ישראל מסוגלת לממש אופציה צבאית נגד איראן מבלי להזדקק ל"אישור" אמריקני לכך. בפני מדינת ישראל יעמדו בהקשר זה שיקולים מורכבים ולעתים סותרים.

בחודשים האחרונים הבהירו ראשי הממשל בארצות הברית באורח פומבי, וקרוב לוודאי גם במפגשים "סגורים", כי ארצות הברית שוללת פעולה צבאית ישראלית נגד איראן. משמעות הדבר היא שאם ישראל תנסה לברר, בין במישרין בין בעקיפין, בין במפורש ובין ברמז, אפשרות של קבלת "אור ירוק" כלשהו מצד ארצות הברית לפעולה צבאית נגד איראן, קרוב לוודאי שהתשובה תהיה שלילית לחלוטין באורח שלא יתיר ספקות בלבה. ממשל הנשיא אובמה, כך יש

להניח, לא יסתכן ביצירת דימוי, ולו מרומז, של מי שנתן לישראל להבין שיש לה "אור ירוק" לפעול צבאית באיראן.

בקשה של ישראל לקבלת "אישור" לפעולה צבאית תצטרך להיות מוגשת לדרג המדיני הבכיר ביותר, נשיא ארה"ב. אם תבקש אפוא ישראל "אור ירוק" מצד הממשל, ותקבל, כפי שיש להניח, תשובה שלילית מוחלטת, יצטמצם באורח חמור חופש התמרון שלה והסיכון המדיני הכרוך מבחינתה בפעולה צבאית יגדל בצורה חמורה ביותר. משמעות הדבר היא יציאה לפעולה בעלת השלכות אסטרטגיות מרחיקות לכת בניגוד לעמדתה המפורשת של בת בריתה המרכזית, ואולי היחידה. בנסיבות הקיימות קשה להבין איזו תועלת תצמח לישראל מכך.

ראש הממשלה, נתניהו, צריך להניח שהוא לא יזכה לקבל "אור ירוק מעומעם" לפעולה צבאית כפי שקיבל ראש הממשלה אשכול מן הנשיא ג'ונסון ערב מלחמת ששת הימים. הוא בוודאי לא יזכה לקבל "אור ירוק בהיר" כפי שקיבל, על פי מקורות שונים, ראש הממשלה אולמרט מן הנשיא בוש, ערב תקיפת המתקן הגרעיני בסוריה. מצבו יהיה דומה למדי לזה של דוד בן גוריון ערב מבצע קדש, כאשר היה ברור לו שמבצע צבאי נגד מצרים יתקל בתגובה אמריקנית שלילית ואולי דומה אף יותר לזה של מנחם בגין ערב הפצצת הכור בעיראק.

יחד עם זאת, ישראל יכולה להניח שאם תיכשל פעולה צבאית שלה באיראן, והיא תיקלע לעימות אזורי רחב היקף ולתגובה איראנית מאסיבית, שתעמיד אותה בסכנה ביטחונית חמורה, הממשל לא יפקיר אותה כצעד עונשין על שהעזה לפעול בניגוד לדעתו בשל הנימוקים העיקריים הבאים: א. מערכת "היחסים המיוחדים" שהתגבשה לאורך שנים ארוכות בין שתי המדינות. ב. הצהרות חד משמעיות של אישים בכירים ביותר בממשל אודות מחויבותה של ארה"ב לביטחונה של מדינת ישראל. ג. החשש של ארה"ב כי העדר תמיכה אמריקנית יאלץ את ישראל לעשות שימוש ב"כוח ההרתעה האסטרטגי" המצוי, להערכתם, בידה. ד. המודעות לכך שדעת הקהל והקונגרס יפעילו לחץ מאסיבי על הממשל שלא להפקיר את מדינת ישראל ברגעיה הקשים. ה. החשש שבחרים רבים, ובתוכם יהודים ואוהדי ישראל, יפנו עורף לנשיא בבחירות הקרובות.

סיכום

סיכומו של דבר, **אם וכאשר** תגיע ממשלת ישראל למסקנה שעליה לפעול בגפה, צבאית, לעצירת המשך פיתוח פרויקט הגרעין האיראני, היא תצטרך קודם לכן לקבל הכרעה בסוגיה קריטית אחרת; דהיינו, האם עליה לבקש באורח פורמאלי "אור ירוק" של הממשל האמריקני או לפעול מבלי לקבל "אישור" אמריקני לכך. נראה, כי בנסיבות הקיימות "בקשת רשות" מצד הממשל תצר באורח חמור מאוד את חופש הפעולה של ישראל, ואולי אף תשלול ממנה את יכולת הפעולה. ממשלת ישראל צריכה להניח כי בכל מקרה יצא הממשל האמריקני בהתבטאויות נגד פעולה צבאית ישראלית באיראן.

אופיה הממשי של התגובה האמריקנית יושפע, כמובן, במידה רבה, ממידת הצלחתה של הפעולה הישראלית. אם תהיה זו פעולה "נקיה"; דהיינו, היא תצליח לשבש באורח חמור את פרויקט הגרעין האיראני; היא לא תהיה כרוכה באבידות כבדות לשני הצדדים; היא לא תגרור תגובה איראנית חריגה באופיה, ארה"ב תשלם אולי מס שפתיים לצורך לגנות את ישראל על כך שיצאה לפעולה צבאית בניגוד לדעתה ומבלי שמוצו המהלכים המדיניים נגד איראן. בפועל, קרוב לוודאי, תהיה ארה"ב מרוצה מכך ש"מלאכתה" נעשתה בידי אחרים. אם תיכשל הפעולה, צריכה ישראל לקחת בחשבון לא רק גינוי אמריקני ובינלאומי אלא אולי אף צעדי עונשין, אולי נוסח אלה שנקט ממשל הנשיא רייגן בעקבות התקיפה בעיראק.

תגובת הממשל האמריקני תושפע קרוב לוודאי גם מהתנהלותה של ממשלת נתניהו קודם לפעולה ובמהלכה. אם אכן, כפי שניתן להניח, ישראל הבהירה או תבהיר לממשל האמריקני בדרג הבכיר ביותר שהיא שומרת לעצמה אופציה לפעול צבאית נגד איראן כמתחייב מאחריותה לביטחון אזרחיה, וכי היא עשויה לפעול מבלי לידע את הממשל קודם לכן, כעסו של הממשל יצטמצם לעצם ביצוע הפעולה. ישראל "תחסוך" לה במצב כזה את הרוגו העלול להתלוות לתחושה שישראל הוליקה את הממשל שולל. בכל מקרה ניתן להניח, שוב אם תחליט ישראל לפעול, שהיא תדאג לכך שהנשיא והממשל האמריקני יהיו ראשוניים לקבלת הדיווח אודות הפעולה ובזמן אמת.